

Sociální práce v historickém kontextu

**Československo
1918-1939**

Jan Dočkal

Mezinárodní situace

1.světová válka 1914-1918

- **Boj o rozdělení světa, ekonomické a politické zájmy**
- **Válčící země:**
Německo, Rakousko-Uhersko, Turecko (Trojspolek 1882)
Francie, Velká Britanie, Rusko, (Dohoda 1907),
později USA, Itálie
- **Nejslabší články konfliktu: Rakousko- Uhersko, Rusko**
- **Vítězství Dohody 1918**
- **Versailleská mírová smlouva 1919**

Central European Countries

100	50	0	50	100
100	50	0	50	100
100	50	0	50	100

Versailleská mírová smlouva 1919

THE
TREATY OF PEACE
BETWEEN
THE ALLIED AND ASSOCIATED POWERS
AND

GERMANY,

The Protocol annexed thereto, the Agreements respecting
the military occupation of the territories of the Rhine,

AND THE

TREATY

BETWEEN
FRANCE AND GREAT BRITAIN

RESPECTING

Assistance to France in the event of unprovoked
aggression by Germany.

Signed at Versailles, June 28th, 1919.

(With Maps and Signatures in French.)

LONDON: Printed and Sold by the QUEEN'S STATIONERS OFFICE.
To be purchased through any Bookseller or directly from H. K. LEITCH, STATIONER, at the
Stationers' Hall, 61, Abchurch Lane, London, E.C. 4, and 25, Abchurch Lane,
London, E.C. 4. The Printer, Messrs. W. & A. G. BARNES, 23, Abchurch Lane,
London, E.C. 4. Printed by the QUEEN'S STATIONERS OFFICE, 61, Abchurch Lane,
London, E.C. 4.

Důsledky války:

- **Morální šok a destrukce hodnot**
- **Nové rozdělení světa – ekonomické, politické**
- **Oslabení Evropy (Francie, Anglie)**
- **Německo – porážka, ztráta kolonií, ekonomický a sociální rozvrat, ztráta prestiže**
Základ pro pozdější vznik nacismu!
- **Rozpad Rakouska-Uherska a vznik nových nástupnických států**
- **Vznik bolševického Ruska - 1917**
- **Vzestup USA, tendence k izolacionizmu**
- **Nárůst sociálních problémů ve většině evropských zemí**

Situace v Českých zemích a na Slovensku

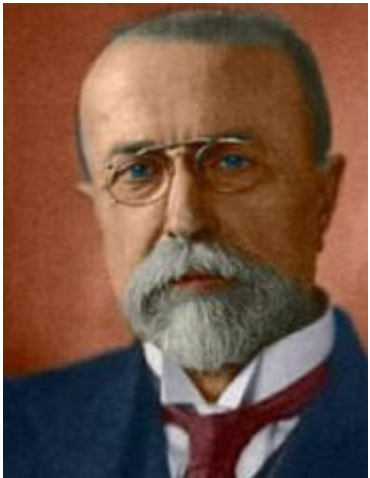
- Před válkou snahy o autonomii v rámci Rakouska-Uherska.
Zpočátku nikdo neuvažoval o samostatném státu
- Válka vedla k nárůstu sociálního napětí a nepřátelství vůči Němcům a Maďarům.
- Vzrůst národního uvědomění (vlastenectví)
- Vyhrocení situace za války
- Slabost Rakouska-Uherska
- Domácí odboj - Soukup, Švehla, Rašín, Stříbrný, Šrobár
- Zahraniční odboj – Masaryk, Beneš, Štefánik

Představitelé čs. zahraničního odboje

Československá národní rada ve Francii

Jednání s velmocemi o vzniku samostatného státu

Vytvoření čs. legií

Tomáš Garrigue Masaryk (1850-1927)

Filosof, sociolog, vysokoškolský profesor, 1. prezident ČSR
(Manželka Američanka Charlotte Garrigue)

Vysoký morální kredit – Boj o rukopisy, Hilsneriáda

*Sebevražda (1881), Česká otázka (1865), Otázka sociální (1896),
Ideály humanitní (1901) Nová Evropa, Rusko a Evropa (1918)*

Měl velký vliv v zahraničí – zejm. v USA – prezident Wilson

Edvard Beneš (1894-1948)

1. ministr zahraničí

2. prezident ČSR

Milan Rastislav Štefánik (1880-1919)

Generál, letec, astronom a politik

1. ministr války ČSR

Tragicky zahynul v roce 1919

Československé legie

vojenské jednotky československého zahraničního odboje za 1. světové války

Skládaly se z legií ve Francii, Itálii a v Rusku. Celkem v nich bojovalo 90 000 Čechů a Slováků - přeběhlých a zajatých vojáků a krajanů.

Ruské legie - přes 60 000 vojáků, 4 100 padlých, návrat do ČSR 1920

Francouzské legie - přes 5 000 vojáků, 450 padlých, návrat leden 1919

Italské legie – přes 19 500 vojáků, 630 padlých, návrat prosinec 1918

Po návratu tvořili legionáři základ nové čs. armády a četnictva.

Vznik ČSR

Zástupci domácího i zahraničního odboje se sešli v Ženevě a připravili program nového státu, který Masaryk předal 18. října ve Washingtonu prezidentu Wilsonovi:

PROHLÁŠENÍ NEZÁVISLOSTI ČESKOSLOVENSKÉHO NÁRODA

ze dne 18. října 1918 (Washingtonská deklarace)

„... Československý stát bude republikou.

Ve stálé snaze o pokrok zaručí úplnou svobodu svědomí, náboženství a vědy, literatury a umění, slova, tisku a práva shromažďovacího a petičního...“

(Profesor T. G. Masaryk, Generál Milan Štefánik, Dr. Edvard Beneš)

V Praze ve večerních hodinách 28. října 1918 vydal Národní výbor své první oficiální veřejné provolání: *„Lide československý! Tvůj odvěký sen se stal skutkem. Stát československý vstoupil dnešního dne v řadu samostatných kulturních států světa.“*

Problémy, které doprovázely vznik ČR

- **Nepřipravenost a nezkušenost**
- **Nadšení, ale zároveň odpor části společnosti**
- **Problémy se sousedními státy (Maďarsko, Polsko)**
- **Národnostní problémy– zejména vztah Čechů a Němců, Čechů a Slováků**
- **Sociální problémy**
- **Politické přístupy**
- **Jednotící autorita TGM**

Základní politické proudy v novém státě

- **Nacionální a republikánský proud**
- **Socialistické strany (Sociální demokracie, Národně socialistická strana)**
- **Křesťanské strany**
- **Agrární strany**
- **Skupina „Hradu“**
- **Komunistický proud**

Národnostní složení obyvatel ČSR 1921

<u>ČSR</u> celkem.....	13,5 mil.	
<u>Češi</u>	6,7 mil.....	50 %
<u>Němci</u>	3,1 mil.....	23 %
<u>Slováci</u>	2,0 mil.....	15 %
<u>Maďaři</u>	0,8 mil.....	5,5 %
<u>Karpatorusíni</u>	0,5 mil.....	3,5 %
Ostatní.....	0,5 mil.....	4 %

Češi a Slováci

- Podobná řeč ale jiný historický vývoj
- Slovensko součástí Uherska („maďarizace“)
- V době národního obrození podpora se strany Čechů
- Mnoho Slováků v zahraničí - USA
- Během 1.sv.války snahy o samostatný stát
- Pittsburská dohoda uzavřená mezi českými a slovenskými krajanskými spolky v USA v květnu 1918. (podepsal také T. G. Masaryk) požadovala vznik samostatného československého státu s republikánskou formou a autonomním Slovenskem.
- 30. října 1918 přijali slovenští představitelé „Deklaraci slovenského národa“ - tzv. Martinskou deklaraci.
- Zvítězil názor vytvořit společný stát s Čechy:
- „...1. Slovenský národ je čiastka i rečově i kultúrno-historicky jednotného česko-slovenského národa.
- 2. Pře tento česko-slovenský národ žiadame i my neobmedzené sebaurčovacie právo na základe úplnej neodvislosti...”

Evropa po 1.světové válce

1919-1929

- **Versailleský mírový systém nezaručil mír a rovnováhu v Evropě. Příliš velké zatížení Německa, neúčast Sovětského Ruska.**
- **Poválečná obnova, relativní prosperita, politická konsolidace**
- **Oslabená Francie a Velká Británie**
- **Vnitřní slabost demokratických režimů**
- **Vznik totalitních ideologií**
- **Společnost národů neměla dostatečnou autoritu**
- **Izolacionismus USA**

1929-1939

- **Světová hospodářská krize**
- **Ohrožení fašismem resp. nacistickým Německem**
- **Obavy z bolševismu**
- **Selhání Společnosti národů, hledání forem kolektivní bezpečnosti**
- **Politika „appeasementu“**

1932 Japonsko útočí na Čínu – „mandžuská agrese“

1935 Itálie - Habeš

1936 Španělsko – občanská válka

1936 obsazení neutrálního pásma Porýní Německem

Rostoucí vliv Německa

Osa Berlín – Řím - Tokio

1938 „připojení“ Rakouska k Německu

ČSR se stává hlavním nepřítelem Německa

Totalitní režimy a ideologie

Podmínky vedoucí ke vzniku totalitních režimů:

- **Nestabilní situace – ekonomická, sociální, politická**
- **Silné skupinové zájmy**
- **Ideologie**
- **Charismatická osobnost**
- **Možnost ovlivnění lidí – „skupinová hloupost“, propaganda**

Bolševismus – Komunismus

**1917 Rusko, pokusy o bolševické převraty v dalších zemích:
„Republiky rad“ v Německu, Maďarsku, na Slovensku...**

Fašismus

1926 Itálie – Benito Mussolini, fašistický stát

Fašistické režimy - Portugalsko, Španělsko, Maďarsko, Rumunsko

Fašistická hnutí i v dalších zemích vč. ČSR

Nacionální socialismus – nacismus

1933 Německo - Hitler

Itálie Benito Mussolini (1883-1945)

Původně učitel, předválečný funkcionář socialistické strany, novinář. Postavil se do čela fašistické strany 1922 zorganizoval „pochod na Řím“ - státní převrat) a stal se *capo del governo e duce del fascismo*

(hlava státu a vůdce strany)

Spolupracoval s Hitlerem

v roce 1945 popraven partyzány

**Španělsko
Francisko Franco
(1892-1975))**

**Portugalsko
Antonio de Salazar
(1889-1970)**

**Maďarsko
Miklosz Horthy
(1858-1937)**

Vývoj v ČSR

1918-1929

Postupná konsolidace ekonomická i politická, budování nového státu.

Problémy:

- 1919 Slovenská republika rad
- 1919 Konflikt s Polskem – Těšínsko
- 1920 Stávky, pokus o bolševický převrat
- 1921 Vznik KSČ
- 1926 Národní obec fašistická gen.Gajda
- 1927 Strana radikálních slovanských socialistů - Stříbrný
- Přesto vítězí pravicový demokratický proud díky autoritě TGM
- Snahy o upevnění mezinárodního postavení ČSR – Beneš
- 1921 „Malá dohoda“ ČSR- Jugoslávie- Rumunsko (pod záštitou Francie)

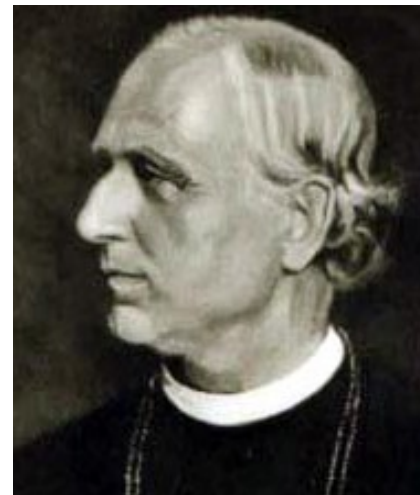
1929-1933

- Hospodářská krize - konec stability
- Sociální nepokoje, stávky - potlačovány někdy drasticky, střelba do stávkujících (ojediněle)
- Sílí vliv levice – podpora ze strany intelektuálů
- 1929 bolševizace KSČ – Klement Gottwald
- Slábne vliv Masaryka

1933-1938

- **Ohrožení nástupem fašismu, pokus o sjednocení politických sil vč. KSČ**
- **Lidová fronta**
- **1935 smlouva s SSSR – vázána na Francii**
- **1935 Masaryk abdikuje - Beneš prezidentem**
- **1933 vzniká Henleinova sudetoněmecká strana**
- **1933 Pokus o puč – skupina členů NOF (gen.Gajda) – přepadení kasáren v Brně - Židenicích**
- **Vzrůst slovenského nacionalismu Andrej Hlinka, Jozef Tiso**
- **Stupňující se Hitlerův tlak na ČSR**

Osobnosti

Generál Radola Gajda
1892-1948
jeden z hlavních
velitelů čs. legií v Rusku
předseda – vůdce
Národní obce fašistické

Klement Gottwald 1896-1953
představitel moskevského
proudu v KSČ, od roku 1929
předseda KSČ a poslanec
Národního shromáždění ČSR

Andrej Hlinka 1864-1938
slovenský katolický kněz,
vůdčí osobnost národního
slovenského hnutí, založil
Hlinkovu lidovou stranu
Prosazoval autonomii
Slovenska

Konrád Henlein 1898-1945
nacista, vůdce separatistického hnutí Němců
1933 založil Sudetoněmeckou stranu
(Sudetendeutsche Partei) - Sdp

Jozef Tiso 1887-1947
slovenský katolický kněz, spolupracovník
a nástupce Hlinky, v letech 1939–1945
prezident Slovenského Štátu. Po válce byl
odsouzen za válečné zločiny a popraven.

1938 - Mnichov

V roce 1937 - stupňující se Hitlerův tlak na ČSR

Postupně se uskutečnily 3 nátlakové akce:

- říjen 1937 – německá vojska k čs.hranicím
- květen 1938 – opakování – ČSR vyhlásila částečnou mobilizaci
- září 1938 – Hitler oznámil útok na ČSR na 28.9.

23.9. byla v ČSR vyhlášena všeobecná mobilizace,
do čela vlády se postavil generál Syrový

Svět na pokraji války – mobilizovala Francie,
Jugoslávie, Rumunsko, SSSR

Podpora Společnosti národů

V průběhu září probíhala intenzivní jednání
evropských politiků s Hitlerem

Československo (Beneš)

bylo ochotno k ústupkům,
snaha o jednání do posledních okamžiků

- Na 29.září 1938 byla svolána schůzka představitelů Německa, Itálie, Velké Británie a Francie do Mnichova. Sešli se na ní německý kancléř Adolf Hitler, italský vůdce Benito Mussolini, francouzský premiér Édouard Daladier a britský ministerský předseda Neville Chamberlain k jednání o vyřešení „československé krize“. Po půlnoci 30. září podepsali dokument, který vstoupil do historie jako **Mnichovská dohoda**. Na jejím základě bylo Československo přinuceno odstoupit Německu rozsáhlá území, na kterých žila německá menšina. Obdobným způsobem byl vyřešen také problém polské a maďarské menšiny.
- Anglie a Francie zaslaly Československu ultimatum, že v případě, že nebude dohodu respektovat, necítí se být zavázány dosavadními závazky.
- Pro Československo to znamenalo ohromné zklamání, zhroucení dosavadní zahraničně politické koncepce a bezprostřední ohrožení.

 SUDETENLAND: Czech Territory ceded to Germany at Munich, September 30, 1938

 Czech Territory Given to Hungary by Germany and Italy at Vienna, October 2, 1938

 Czech Territory Annexed by Poland November 1, 1938

Důsledky:

- **Vojensko politické – přímá cesta ke 2.světové válce**
- **Morální – selhání západní demokracie**
- **Posunutí ČSR do sféry vlivu SSSR**
- **Benešovy dekrety v roce 1945**

Druhá Československá republika

- **Po Mnichovu, 5.října 1938 prezident Beneš abdikoval, 22.října odletěl do Británie (později do USA), tím skončila 1. republika**
- **Vznikla Druhá republika s novým prezidentem Emilem Háchou, který byl uveden do funkce 30. listopadu 1938**

Trvala pouhých 167 dní, do 14.března 1939, kdy Německo porušilo Mnichovskou dohodu a vojensky obsadilo Československo.

- **Republika byla oslabena - část průmyslu, komunikací, veškerá obranná opevnění, 33 % území přešlo do rukou Německa.**
- **Bylo nutno postarat se o desetitisíce uprchlíků ze zabraných území.**
- **Stát začal kopírovat italský fašistický model.**
- **Sloučením pravicových stran byla vytvořena Strana národní jednoty. Její program byl inspirován programem italských fašistů.**
- **Předsedou vlády se stal silně pravicový Rudolf Beran**
- **Byla zavedena censura tisku a rozhlasu, byly vydány antisemitské dekrety.**

Emil Hácha (1872-1945)

- Právník a překladatel
- Prezident Česko-Slovenské republiky (1938-1939)
Státní prezident Protektorátu Čechy a Morava (1939–1945)
- 14. března 1939 byl pozván do Berlína na jednání se špičkami Německé říše, na kterém byl násilím a výhrůžkami přinucen k souhlasu se vznikem protektorátu
- V prvních letech byl jako prezident velmi aktivní a zasazoval se za práva českého národa. Byl loajální k Říši, ale protestoval proti germanizaci, odmítl slib věrnosti Hitlerovi, v listopadu 1939 požadoval propuštění zatčených studentů, později i dalších uvězněných, v mnoha případech úspěšně.
- Terorizování českého národa a osobní nátlak nacistů podlomily zdravotní a duševní stav sedmdesátiletého prezidenta.
- V květnu 1945 byl zatčen a krátce na to ve vězeňské nemocnici zemřel

15. březen 1939

Protektorát Čechy a Morava

Státní vlajka

Reichsprotektorat Böhmen und Mähren

Představitelé:

- Státní prezident Emil Hácha (s minimem reálné moci)

- Říšský protektor

SS-Obergruppenführer Konstantin von Neurath (1939–1943)

SS-Obergruppenführer Reinhardt Heydrich (1941–1942)

SS-Oberstgruppenführer Kurt Daluege (1942–1943)

Wilhelm Frick (1943–1945)

- Předseda vlády

Rudolf Beran (15. března 1939 – 27. dubna 1939 –

Alois Eliáš (27. dubna 1939 – 28. září 1941), popraven

Jaroslav Krejčí (19. ledna 1942 – 19. ledna 1945)

Richard Bienert (19. ledna 1945 – 5. května 1945)

